ასაკი თოვლის ნიშები / ფოთლები

№ 287 Список 1 203

287 1 203

16 01 2025

„ლიტერატურული საქართველო", 1962, 26/I, № 11

საყურადღებო ლიტერატურული წერილები

გიგლიოგრაფია

ქართველ ლიტერატურისმცოდნეთა რიგებს უკანასკნელ წლებში რამდენიმე ფრიად ნიშანდობლივი და ორიგინალური ძიების უნარით დაჯილდოებული მეცნიერ-მუშაკი შეემატა. მათ შორის ფართო მკითხველმა საზოგადოებამ სიამოვნებით გაიცნო დოც. **აკაკი თოფურია** თავისი პირველივე საყურადღებო წიგნებით „ქართული ლიტერატურის სწავლების მეთოდიკა" (I და II წიგნი, გამოცემული 1957 წ. და 1959 წ.). ეს იყო ახალი სიტყვა ამ დარგში, ე. წ. გაუტეხელ ყამირზე გაბედული სვლა, რაც ავტორის დამსახურებული წარმატებით დაგვირგვინდა. ეს წიგნები ჯერჯერობით ძირითად სახელმძღვანელოდ რჩება პედინსტიტუტების ქართული ენისა და ლიტერატურის ფაკულტეტის სტუდენტებისათვის.

ამ მეტად სარგებლიან მეცნიერულ-პედაგოგიურ წვლილს აკ. თოფურიამ კანონზომიერად შეუთავსა ახლებური მიდგომა ლიტერატურის მთელი რიგი საკითხებისადმი, რომელთა შესახებ ავტორის დაახლოებით ათწლეულის ნაკვლევ-ნაბარები თავმოყრილია მისსავე წიგნში **„წერილები ლიტერატურულ საკითხებზე"** („საბჭოთა მწერლის" გამომცემლობა, 1960 წ., ტირაჟი 3.000).

ამ წიგნით კიდევ ერთხელ ცხადი ხდება ის, თუ მისი ავტორი როგორ ვერ ეპუება გატკეპნილი გზით სიარულს, რომ მის პუბლიცისტურ-კვლევით აზროვნებაში მთავარ განმსაზღვრელ ფაქტორად აღიარებულია სწრაფვა ორიგინალობისაკენ, ამა თუ იმ ლიტერატურული მოვლენისა თუ საკითხის ახლებურად გაგება-გარკვევისაკენ. ეს, რა თქმა უნდა, დიდი პლუსის მანიშნებელია ავტორის სწორი მეთოდოლოგიური თვალთხედვისა და, რაც მთავარია, ამასთანავე ნათელყოფს მის მყარ, საფუძვლიან ცოდნას.

დოც. აკაკი თოფურიას თავის ამ ახალ წიგნში შეტანილი აქვს ექვსი წერილი, რომელთაც მოცულობათა მიუხედავად მკითხველებში საკმაო ინტერესს აღძრავენ.

„სოციალისტური რეალიზმის სათავეების შესახებ" —ასე ეწოდება პირველ წერილს (გვ. 3-44). განმარტავს რა სოციალისტურ რეალიზმს, როგორც მოწინავე საბჭოთა ლიტერატურის მხატვრულ შემოქმედებით მეთოდს და მისი წარმოშობა-დამკვიდრებისათვის ისტორიული კანონზომიერებით განპირობებულ მოვლენებს, აკ. თოფურიას ღრმა გაანალიზების საფუძველზე გამოაქვს დასკვნა, რომ სოციალისტური რეალიზმი ჯერ კიდევ რევოლუციამდელ პერიოდში აღმოცენდა, კერძოდ რუსულ ლიტერატურაში მ. გორკის „დედის", ხოლო ქართულ ლიტერატურაში ლ. ქიაჩელის „ტარიელ გოლუას" შექმნასთან დაკავშირებით. როგორც ცნობილია, ორივე ეს ნაწარმოები ასახავს 1905 წლის რევოლუციის ბობოქარ ამბებს.

ამით ავტორი ნიადაგს აცლის იმ ლიტერატურათმცოდნეებს (მაგ. ან. ტარასენკოვი), რომლებიც უგულებელყოფენ სოციალისტური რეალიზმის სათავეების ძიებას რევოლუციამდელ პერიოდში და მისი წარმოშობის ისტორიას მხოლოდ 1930-იანი წლების პერიოდს უკავშირებენ.

საფუძვლიან არგუმენტებს ეყრდნობა აკ. თოფურია წერილის დასკვნით ნაწილში, როცა შედარებითს ანალიზს უკეთებს გორკის „დედასა" და ქიაჩელის „ტარიელ გოლუას". „არ შეიძლება „ტარიელ გოლუაში", —წერს აკ. თოფურია,—სოციალისტური რეალიზმის ნიშნებზე ველაპარაკოთ და პარალელი არ გავავლოთ გორკის „დედასთან", როგორც ამ ნიშნების პირველ კლასიკურ გამოხატულებასთან მთელ ჩვენს მრავალეროვან ლიტერატურაში. ამ ორი ნაწარმოების შედარებითი ანალიზი გვარწმუნებს, რომ ლეო ქიაჩელის „ტარიელ გოლუა" ახლო დგას გორკის „დედასთან" არა მარტო თემატური აქტუალობის თვალსაზრისით, არამედ **სახეთა შექმნის, იდეების გამოსახვის მხატვრული აძლიერის მხრივაც"**. (გვ. 30, ხაზგასმა ავტორისაა).

მაგრამ, როგორც ავტორი მომდევნო გვერდებზე შენიშნავს, ეს სრულიადაც არ იძლევა იმის უფლებას, რომ „ტარიელ გოლუას" გორკის ამ ცნობილ რომანთან რაიმე მიბაძვის ნიშნები მიეწეროს. „პირიქით, — ვკითხულობთ 37-ე გვერდზე, —ჩვენ მიგვაჩნია, რომ ლეო ქიაჩელი, როგორც მხატვარი, სრულიად დამოუკიდებელია „ტარიელ გოლუაში".

მომდევნო წერილში „ლიტერატურული ოსტატობისათვის შებრძოლი პოეტი" ავტორი განიხილავს ცნობილი ქართველი პოეტი-აკადემიკოსის ირაკლი აბაშიძის წიგნს „მაღალი ოსტატობისათვის". მოსაწონია აკ. თოფურიას მიერ წერილის ე. წ. პროლოგის მიძღვნა იმ საინტერესო მოვლენისადმი, რასაც ირაკლი აბაშიძის მადლიან პოეტურ შემოქმედებას ოჭრის გვირგვინივით ამკობს ხალხში სიმღერად გასული მისივე პოპულარული ლექსის „ქაბიტან ბუხაიძის" შექმნა. ნამდვილი პოეტური შთაგონებით ამეტყველებულ ამ ლექსში ხალხის სპეტაკი გრძნობები, ძამუელისადმი სიყვარული, ქართველი მეომრის უკვდავებაა ჩაქსოვილი. ეს არაჩვეულებრივი შინაგანი წრფელი ამღერება და ოსტატური გამოხატვა ი. აბაშიძის მთელი პოეზიის მთავარი ნიშანდობლივი თვისებაა.

„ახლა კი,—წერს აკ. თოფურია,— როცა ფართო სამოღვაწეო ასპარეზზე გასული პოეტის შემოქმედებითი გამარჯვების ლიტერატურულ-თეორიულ საფუძვლებში უფრო ღრმად ვიხედები, მე არ შემიძლია ირაკლი აბაშიძეზე ნაფიქრი და ნაგრძნობი უნებლიეთ არ დაუკავშირო მის პატარა წიგნს „მაღალი ოსტატობისათვის", რომელშიც ცხადად და ნათლად არის გაშუქებული მარქსისტულ-ლენინური ესთეტიკის მთელი რიგი კარდინალური საკითხები" (გვ. 47).

ეს საკითხები შემდეგია: ბრძოლა ლიტერატურაში „წმინდა ხელოვნების" წინააღმდეგ, სოციალისტური რეალიზმის მეთოდის დიდი როლი და მნიშვნელობა, ფორმისა და შინაარსის ერთიანობის, ხელოვნებაში ზომიერებისა და მხატვრული სიმართლის გრძნობის, პოეზიაში ლირიკის როლის გაძლიერების, ნაციონალური ხასიათის, ნაციონალური და ინტერნაციონალური მოტივების პრობლემები და სხვ. აკ. თოფურია დაღებით შეფასებას აძლევს ი. აბაშიძის წიგნში მოთავსებულ სტატიებსა და სტუდიებს, რომლებითაც „ი. აბაშიძე ჩვენ წინაშე კიდევ უფრო ძლიერად გამოჩნდა თავისი პოეტური პრაქტიკით და მახვილი თეორიული მოსაზრებებით მაღალი ლიტერატურული ოსტატობისათვის ერთ-ერთ თანმიმდევრულ და ბოლომდე შეუპოვარ მებრძოლად..." (გვ. 63).

სრულიად ვრცელია „წიგნები, სახეები და შთაბეჭდილებანი" (61-151 გვ.). მასში მიმოხილულია კ. ლორთქიფანიძის მოთხრობა „მწვანე ღილი", ლ. ქიაჩელის „დათუჩა", გ. ნატროშვილის მოთხრობების კრებული „ისევ გაზაფხული იყო", ვლ. თორდუას ნოველების კრებული „ჩიტიციცინო", გრ. ჩიქოვანის „ფართო გზაზე", ა. ლომიძის წიგნი „ზღვასა და ხმელეთზე" და „ოს ოსტროვსკად". წოდებული მწერლის დავით ჯიოევის რომანი „უძლეველი ძალა".

საკითხის დასმის წესით აკ. თოფურიას წიგნში შეუტანია წერილი „უმნიშვნელოვანესი ლიტერატურული მოვლენების უფრო ღრმად შესწავლისათვის", რომელიც ავტორისავე განმარტებით მიძღვნილია „მე-19 საუკუნის დასაწყისის ქართული საზოგადოებრივი აზროვნების ისტორიის მთავარი პრობლემების, შესაბამისად ახალი ქართული ლიტერატურის მთავარი პერიოდების, უმნიშვნელოვანესი ლიტერატურული მოვლენების, ტენდენციების, სოციალურ-პოლიტიკურ ბრძოლებში ქართული ლიტერატურის მონაწილეობის, იდეურობის, ხალხურობისა და კლასობრიობის სწორად ახსნისა და გაგებისათვის" (გვ. 155).

განსაკუთრებულ ინტერესს იმსახურებს წერილი „ილია ჭავჭავაძე და ნიკოლოზ ბარათაშვილი", რომელშიც გაშუქებულია ამ ორი დიდი პოეტური გენიის შემოქმედებითი ნათესაობის საკითხი. წიგნის ავტორი უარყოფს იმ გავრცელებულ ვერსიას, თითქოს ოლიმპიელი ბრძენი ილია მხოლოდ პეტერბურგში სტუდენტობის პერიოდში ეკატერინე ჭავჭავაძის მეშვეობით გაეცნო ნიკოლოზ ბარათაშვილის პოეზიას. ილიას თანამედროვეთა მოგონებებში გაბნეული ცნობების, ორივე პოეტის ცალკეული ნაწარმოებების შედარება-გაანალიზებითა და სხვა წყაროების მონაცემებით, ავტორი სამართლიანად მიდის იმ დასკვნამდე, რომ „ილია ჭავჭავაძე პეტერბურგში წასვლამდე და პეტერბურგში ყოფნის პერიოდში, ვიდრე 1960 წლამდე, უეჭველია, იცნობდა ნიკოლოზ ბარათაშვილის პოეტურ სახელს, მისი პოეზიის ცალკეულ ნიმუშებს. ამ ნიმუშებს იგი უნდა გასცნობოდა პირველ რიგში „ცისკრის" საშუალებით, ამავე დროს გამორიცხული არ არის შესაძლებლობა, რომ ილია იცნობდა ბარათაშვილს ზეპირგადმოცემათა თუ ხალხში გავრცელებული ხელნაწერების გზითაც" (გვ. 215).

ასევე საფუძვლიან მოსაზრებებს ეყრდნობა წერილი „თაობათა ბრძოლაში გრ. ორბელიანის ადგილის გარკვევისათვის", რომლითაც იხურება ეს საინტერესო წიგნი. ვფიქრობთ საკმაოდ სარწმუნოა გავიზიაროთ წერილის ბოლოში ჩამოყალიბებული აკ. თოფურიას დასკვნა, რომ „მოვხსნათ თვით თანამედროვეთა მიერ საყოველთაოდ აღიარებულ „ლექსთა მეფეს" (ლაპარაკია გრ. ორბელიანზე — ხაზგასმა ჩვენია კ. კ.) მის ღრმა პოეტური ლირიზმით აღსავსე შემოქმედებასთან ზოგჯერ ტლანქად მიკერებული იარლიყი". აქვე დავსძენდით, რომ წერილში წამოყენებულ ზოგიერთ დებულებას გაღრმავებაც სჭირდება.

საეთოდ აკ. თოფურიას წიგნის წაკითხვით მიღებული ჩვენი შთაბეჭდილება შეიძლება ამდაგვარად ჩამოვაყალიბოთ- ჯერ ერთი —მასში დაყენებული და ახლებურად გაშუქებულია მთელი რიგი მნიშვნელოვანი საკითხები ახალი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, საბჭოთა პერიოდის ლიტერატურული ცხოვრებიდან და მეორე — ისინი დაწერილია აზრობრივი შინაარსის სადა, გასაგები ენით, მოკრძალებული და დინჯი თხრობითი ტონით. მით უფრო დასანანია, რომ წიგნში აქა-იქ გაპარულია კორექტორული შეცდომები. მაგალითად: „გამოხტვის" (გამოხტომის ნაცვლად, გვ. 75), „გმ" (ამ ნაცვლად, გვ. 77), „უდებენ" (უღებენ ნაცვლად, გვ. 95), „ამაფრებს" (ამძაფრებს ნაცვლად, გვ. 101), „სტატიად" (სტადიად ნაცვლად, გვ. 166), „ხასიათისა" (ხასიათის ნაცვლად, გვ. 173), „მმსი" (მისი ნაცვლად, გვ. 235) და სხვ. სასურველი იყო წიგნის ტირაჟიც მეტი ყოფილიყო.

ყოველგვარი საფუძველია იმისა, რომ დოც. აკაკი თოფურია შემდგომშიაც თავის სამეცნიერო-კვლევით მუშაობაში კვლავ მტკიცედ ივლის სწორად არჩეული გზით და მკითხველს მიართმევს ახალ წიგნებს მშობლიური ლიტერატურისა და თეორიის უმნიშვნელოვანეს პრობლემატურ საკითხებზე.

კარლო კომახიძე.

ვარჯვებს!

ჩრდილოეთ ატლანტიკის ბლოკის მესვეურთა კონტროლქვეშ იმყოფება, ლოლიაობს ლუმუმბას მცველად ჩამბესთან და ამავე დროს საომარ მოქმედებას ეწევა ლუმუმბას მიმდევართა წინააღმდეგ. თავისი სამშობლოს ამ დიდი პატრიოტის სისხლი მოუწოდებს არა მარტო შურისგებისაკენ, არამედ სიფხიზლისაკენაც.

მძიმე, დრამატიზმით აღსავსე დღეებს განიცდის კონგოს რესპუბლიკა. მაგრამ რაც არ უნდა რთული იყოს მისი ხალხის აწმყო, მიუხედავად ყოველივესი, მომავალი მას ეკუთვნის. კოლონიალიზმის დღეები დათვლილია კონგოშიც და მთელ მსოფლიოშიც. ლუმუმბას მხეცური მკვლელობა — ეს ბრწყინვალე კოლონიალიზმის სასოწარკვეთის აქტია, მისი ძალისა კი არა, სისუსტის დადასტურებაა. მაგრამ სასიკვდილოდ დაჭრილი მხეცი საშიშია. იგი მზად არის ყველაფერი გააკეთოს. ეს მან მოწამლა ფელიქს შუმიე, ეს მან აღმართა ბუდელი ბერის ხელი სოლომონ ბანდარანაიკეს წინააღმდეგ, ეს მან ესროლა ყუმბარა პრეზიდენტ სუკარნოს. ეს იგი, ხიშტებისა და ზარბაზნების ტუჩების ღრჭენით, ჭვრითა და დოლარით ცდილობს ჩაახშოს აზიის, აფრიკისა და ლათინური ამერიკის ხალხთა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა, ცდილობს უკუღმა დაატრიალოს ისტორიის ბორბალი. ამაო ცდაა! ამაოდ ამტკიცებს გამოცდილებით გაბრძნილი უოლტერ ლიპმანი, რომ „კარდინალურ გადაწყვეტილებებს“ კონგოს მომავლის შესახებ მიიღებენ არა ლეოპოლდვილში ან ელიზაბეტვილში, არამედ ბრიუსელში, ლონდონსა და ვაშინგტონში. გვინდა ამის პასუხად მოვიყვანოთ სიტყვები პატრის ლუმუმბას ანდერძიდან, რომელიც მან ტისვილის საპყრობილეში დაუწერა თავის შვილებსა და მეუღლეს: „დადგება დღე, და ისტორია იტყვის თავის სიტყვას. მაგრამ ეს იქნება არა ის ისტორია, რომელსაც შეასწავლიან ბრიუსელში, პარიზში, ვაშინგტონში ან გაერთიანებული ერების ორგანიზაციაში, ეს იქნება ისტორია, რომელსაც შეასწავლიან კოლონიალიზმისა და მისი მარიონეტებისაგან განთავისუფლებულ ქვეყნებში. აფრიკა დაწერს თავის საკუთარ ისტორიას“.

და ამ ტრაგიზმითა და სიდიადით აღსავსე ისტორიაში ღირსეულ ადგილს დაიკავებს პატრის ლუმუმბა, კონგოელი დანკო, რომლის სისხლდენადი გული კიდით-კიდემდე ანათებს მთელ შავ კონტინენტს.

გ. სტურუა.

„იზვესტია“.

სურათზე: ქალაქის № 2 საბავშვო ბაღის აღსაზრდელები საახალწლო ზეიმის დღეებში ნაძვის ხესთან.

ფოტო ბ. გავრილენკოსი.

საინტერესო შეხვედრა

ფოთის მე-6 საშუალო სკოლის დირექცია კომკავშირულ და პიონერულ ორგანიზაციებთან ერთად ხშირად აწყობს საინტერესო ღონისძიებებს. ამას წინათ მოსწავლეებმა მოუწყვეს შეხვედრა სკკპ XXII ყრილობის დელეგატს ჰიდრომექანიზმების ქარხნის ზეინკალთა კომუნისტური შრომის ბრიგადის ხელმძღვანელს გურამ გვათუას.

სუზარ გვასალია,

ფოთის მე-6 საშუალო სკოლის მოსწავლე.

„მგზნებარე კოლხიდელის“ სიგნალის შემდეგ

„ხიდ-ბოგირები უვარგისია“ — ამ სათაურით დაბეჭდილ წერილს გამო კვითილმოწყობის კახტორიდან გვაცხობებს, რომ წერილი სისწორეს მეცავს, ხიდ-ბოგირები უახლოეს დროში იქნება შეკეთებული.

7 იანვრის ნომერში გამოქვეყნებული კორესპონდენციის „დაბურული“ მაღაზია დაუბურავ ზონაძი“, პასუხად სამხედრო ვაჭრობის ფოთის განყოფილებიდან გვაცნობეს, რომ კორესპონდენციაში ხსენებული ფაქტები დადასტურდა. ფარდულის გამყიდველს ბ. გვასალიას მომხმარებლისადმი უხეში მოპყრობისათვის გამოეცხადა საყვედური და მიეცა გაფრთხილება, რომ განმეორების შემთხვევაში დაედება მკაცრი სასჯელი.

საინტერესო თემაზე

დიდი ჭკუამახვილობა

შუა საუკუნეებში ევროპის ქვეყნებში ვარსკვლავთმრიცხველობამ განსაცვიფრებელ აყვავებას მიაღწია. ასტროლოგთა წარმატებითი წინასწარმეტყველება, ცხადია, უაღრესად იშვიათი იყო, მაგრამ ისინი მაინც დიდი პატივით სარგებლობდნენ მეფის კარზე.

საფრანგეთის მეფის ლუდოვიკო XI ასტროლოგს ასეთი შემთხვევა მოუვიდა: მან, რომელიც, უთუოდ, სასაიკიო ინტრიგების მონაწილე იყო, სწორად იწინასწარმეტყველა მეფის საყვარელი ქალის სიკვდილი. როდესაც ქალი მართლაც გარდაიცვალა, მეფემ, რომელიც დიდი ცბიერი და ვერაგი კაცი იყო, გადაწყვიტა გასწორებოდა თავის ვარსკვლავთმრიცხველს, მან დაუძახა ასტროლოგს და ჯალათებს უბრძანა, როგორც კი ნიშანს მოგცემთ, მაშინვე აკუწეთო. შემოსულ ასტროლოგს ლუდოვიკო XI მიმართა:

„ი შენ თავს იმდენად დახელოვნებულად თვლი, რომ ძალიან კარგად იცი სხვების ბედი: ერთი მითხარი, შენ თვითონ რამდენი ხნის სიცოცხლე დაგრჩა?“.

საბრალო წინასწარმეტყველი მიხვდა მეფის ბოროტ განზრახვას, მაგრამ ხაფანგიდან გამოსავალი ნახა და უპასუხა: „თქვენო აღმატებულებავ! ვარსკვლავებმა მიჩვენეს, რომ უნდა მოვკვდე სამი დღით ადრე თქვენს გარდაცვალებამდე!“.

ცრუმორწმუნე დესპოტი, ასეთი მოულოდნელი პასუხით შეშინებული, იძულებული იყო დაეძლია შურისძიების გრძნობა და რასხვა მოწყალებით შეეცვალა. მან არა მარტო უვნებლად გაუშვა თავისი ვარსკვლავთმრიცხველი, არამედ ზრუნვაც კი დაიწყო მის ჯანმრთელობაზე.

დღეს კინოთეატრში

ქალაქის საზამთრო კინოთეატრ კომუნაში ნაჩვენები იქნება ახალი მხატვრული ფილმი „**სამდისწერო მეჩიჩი**“; ფართოეკრანიან კინოთეატრ „კომკავშირელში“ — „**შემთხვევითი შეხვედრა**“.

სეანსების დასაწყისი: საზამთროში — 4, 6, 8, 10 ს. „კომკავშირელში“ — 3, 5, 7, 9 საათზე.

რედაქტორი აბ. ტიკარაძე.

ი ე გ ი

საბჭოთა მოქალაქის უფლება-მოვალეობანი“.

⊙ სავაგონო დეპოში საქ. კპ ფოთის საქალაქო კომიტეტის შტატგარეშე ლექტორი ნ. გუჯაბიძე წაიკითხავს ლექციას თემაზე: „**ელექტროფიკაცია კომუნიზმის ეკონომიკის მშენებლობის ბერკეტია**“.

შვილები მარიკა და ოტია ჭყონიები, და ლიზა წითლიძე, სიძე იპოლიტე გაწურელია, რძალი შურა ჭყონია, შვილიშვილები ცისანა, ჭემალი, ლეილა, ვარლამი, ციცინო და ჯანსუხი, რძალი ეროჭარციავაძე და სიძე მიხაკო წითლიძე ოჯახებით იუწყებიან **ნინუცა მაღათეს ასულ ჭარციავაძე-ჭყონიას** გარდაცვალებას. დაკრძალვა კვირას, 28 იანვარს ნინოშვილის სასაფლაოზე. გამოსვენება ჩკალოვის ქ. № 54 საღ. 5 საათზე, პანაშვიდი 27 იანვარს საღ. 7 ს.

ძეუღლე ივლიტა, დედა მარო, შვილები ჟორა, გიგუშა, ედვარდი, ლია, ლიუბა, გულხარა, ძმისადარი, რძლები მარგო, გული, სიძე ჯვებე როგავა, შვილიშვილები ოთარი, ბადრი, სოსო, ნაირა და იური ძმები მიშა და ანგული, დები ნადია, ივლიტა, ვერა, თაძარა, რძალი ციალა ოჯახებით იუწყებიან **გრიგოლ (გრიშა) ილარიონის-ძე ფაჩუაშვილის** გარდაცვალებას. დაკრძალვა შაბათს, 27 იანვარს, ცხაკაიაში საკალანდარაშვილის სასაფლაოზე. გამოსვენება რუსთაველის ქ. № 72, საღ. 5. ს. პანაშვიდი 26 იანვარს საღ. 7 ს.

რძალი ოლღა შვილებით: ზინა, შორა, კლარა, გურამი, ბეჩო და ციცინო, მერი, დათიკო, ბურდი ელიები შვილებით, მარუსია შვილები მაშიდა მაშო, ბიცოლა ჰამა, მამიდაშვილები თამარა და შალიკო ჭავთარაძეები, ვენერა და დათიკო ხოფერიები, ცირუ ხაინდრავა, ბიძაშვილები: ნინა შვილებით, ვენერა, ნესტორი, ბაბუცა, ქეთო, ლუბა, თაძარა, ლეო, შოთა, ამირან ფაჩუაშვილები; სიძეები პეტრე კიზირია, ვალიკო გოგინავა, ცოცი ხაინდრავა ოჯახებით იუწყებიან **გრიშა ილარიონის-ძე ფაჩუაშვილის** გარდაცვალებას, დაკრძალვა შაბათს, 27 იანვარს ქ. ცხაკაიაში, რუსთაველის ქ. № 72.